

Fundamenten van het Stadsontwerp

F 01	Lint	Tros	12
F 02	Ladder	Ster	17
F 03	Netwerk	Polynucleair veld	20
F 04	Weefsel	Citadel	25
F 05	Burcht	Paleis	28
F 06	Monument	Icoon	33
F 07	Eiland	Archipel	36
F 08	Kaap	Vuurtoren	41
F 09	Helling	Trede	44
F 10	Straat	Weg	49

F 11	Stroom	Luwte	53
F 12	Gat	Leegte	57
F 13	Verschijsing	Beleving	60
F 14	Bestemming	Morfologie	65
F 15	Raamwerk	Compositie	69
F 16	Creator	Curator	75
F 17	Stappenplan	Groeitraject	78
F 18	Continuïteit	Verandering	83
F 19	Groei	Verbetering	86
F 20	Herinnering	Vernieuwing	91

Lint Tros

Een nederzetting komt tot stand door een accumulatie van bebouwde percelen. In zijn meest primitieve vorm gaat het om een nevenschikking van hofsteden op landbouwpercelen langs een gemeenzame ontsluitingsweg. Dit is de oervorm van het *lint*. Elk perceel staat er op zichzelf. Het is in principe voldoende groot om in zijn eigen bestaan te voorzien. Het dient de individuele familie die er haar huis opricht en van landbouw en veeteelt leeft.

Het perceel is privaat. De *weg* is gemeenschappelijk. De weg ontsluit de percelen en geeft toegang tot de rest van de wereld. De weg maakt uitwisseling met ambulante ambachtslui, en tussen de percelen onderling mogelijk, onder andere voor ruilhandel in de domaniale economie. Hij vormt dus het enige collectieve bestanddeel — het enige *stedelijke* element — van deze urbanisatievorm.

De weg heeft begin noch einde. Het lint kan steeds verdergezet worden. De accumulatie van percelen is potentieel eindeloos. De enige conditie die het lint inperkt is de loopafstand tussen de uiteengelegde percelen, of de afstand tot meer afgelegen, collectieve bestemmingen. Want zelfs de meest autonome levens- of productiewijze telt meestal toch vormen van gedeelde voorzieningen: aanlegsteigers aan meren of rivieren, markten of bevoorradingsplaatsen of tempels voor de eredienst.

Naast de oervorm van de landbouwnederzetting kent het lint ook andere toepassingen. In de late achttiende eeuw verschijnen in Britse badsteden *mansions* op royale percelen langs een rondweg, uitkijkend op een landschapspark. Die kasteelwoningen kunnen op zichzelf functioneren dankzij het huishoudpersoneel. De grootte van de percelen wordt niet langer gedetermineerd door de landbouwopbrengsten maar door de sociale status. De perceelsomvang dient vooral om een voldoende grote tuin te creëren om het ‘burgerlijk paleis’ tot zijn recht te laten komen.

Dit model van aaneenrijgen van verzelfstandigde percelen heeft zich in de negentiende en vooral ook in de twintigste eeuw doorgezet. Gaandeweg verkleinden de percelen en kwamen de

bijbehorende ‘villaatjes’ steeds dichter op elkaar te zitten. De introductie van eerst tram en metro en later ook de auto breidde de bruikbare lengte van de linten uit. De invoering van huishoudtoestellen, telecommunicatie en later het internet, verhoogde eerst de autonomie van de afzonderlijke woning en verbond uiteindelijk elk gezin direct met de wereld. De oorspronkelijke limitering van het lint was weggevallen. De decentralisatie van de voorzieningen die ermee samenging, leidde tot het fenomeen van de *urban sprawl*, de hedendaagse verschijningsvorm van het lint.

De *tros* is het complement van het lint. De tros resulteert niet uit de nevenschikking maar uit de *verdichting* van percelen. De oervorm van de tros gaat terug naar de uitbreiding van het middeleeuwse *suburbium* aan de poorten van de eerste omwalling. Die deed zich voor als een organische verstrengeling van percelen rond een hoofdstam met zijtakken en twijgen. Men kon de afstand tot de poort telkens verkleinen door een dwarsstraat aan te leggen eerder dan de invalsweg door te zetten. De gedeelde bezorgdheid om de looptijd naar de gemeenschappelijke bestemming van poort en stad te minimaliseren, fungeerde op die manier als ordeningsprincipe. De tros kreeg een ingebakken vorm van functionele hiërarchie. Vanuit de steeg moest men eerst langs de woonstraat, om op de verdeelweg van de buurt te komen, en van daaruit de stadsradiaal te bereiken.

Het nederzettingspatroon van de tros is dus ingegeven door de *gemeenschappelijkheid van de eerste kern*. De tros ontstaat vanuit de optimalisatie van nabijheid en de bereidheid het verkavelingspatroon aan te passen aan de vermindering van de afstand tot het gezamenlijke doel. In tegenstelling tot het lint is de grootte van het perceel niet langer bepaald door de eigen grondopbrengst, maar door de deelname aan een collectief bestaan.

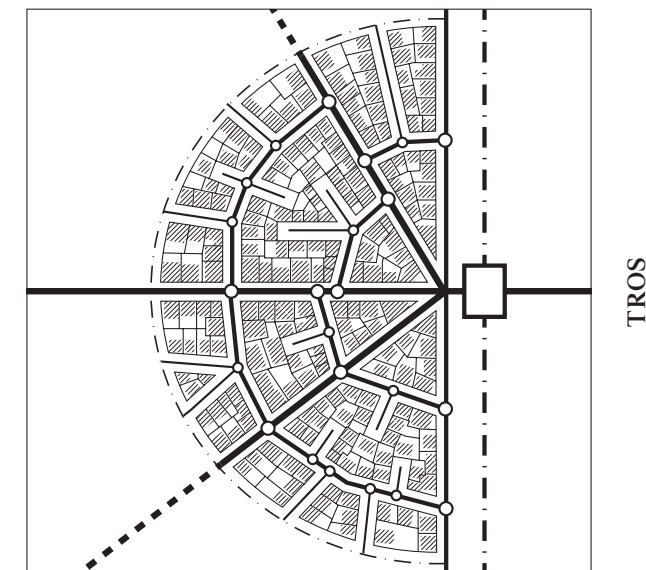
De tros representeert een ander economisch model dan het lint. Dat is niet langer gericht op landbouw en domaniale economie, maar op handel en nijverheid. Het perceel van de tros is niet meer zelfvoorzienend, maar steunt op de gemeenschappelijkheid van het stedelijk leven.

Anders dan het lint is de tros in wezen gelimiteerd. Als de tros te groot wordt, gaat de nabijheid tot de poort — of meer algemeen, de collectieve bestemming — verloren. Want de voordelen van geconcentreerde nederzettingen verdwijnen als de oppervlakte waarop die concentratievorm zich voordoet, een verplaatsingsafstand met zich meebrengt die niet in verhouding staat tot de aantrekkingskracht van de collectieve voorzieningen.

Oude kaarten van middeleeuwse steden tonen duidelijk de trosvormige opbouw en functionele hiërarchie van het middeleeuwse weefsel langs de invalsradiaal. Maar ook typische negentiende eeuwse fabriekswijken kennen een trosvormig patroon. Reeksen van standaard woningtypes liggen er rond de fabriek uitgesmeerd, met als doel de bereikbaarheid te voet voor de arbeiders te vergemakkelijken. Smalle huizenblokken staan dwars ingeplant op lange draineringsstraten die aan de fabriekspoort uitmonden. Ook de hedendaagse *favela's* zijn verschijningsvormen van de tros. Vaak op heuvelachtig terrein gebouwd, volgen deze spontane nederzettingen een logica van compacte terreininname en hiërarchische stratenopbouw vanuit de toegangsweg naar de formele stad.

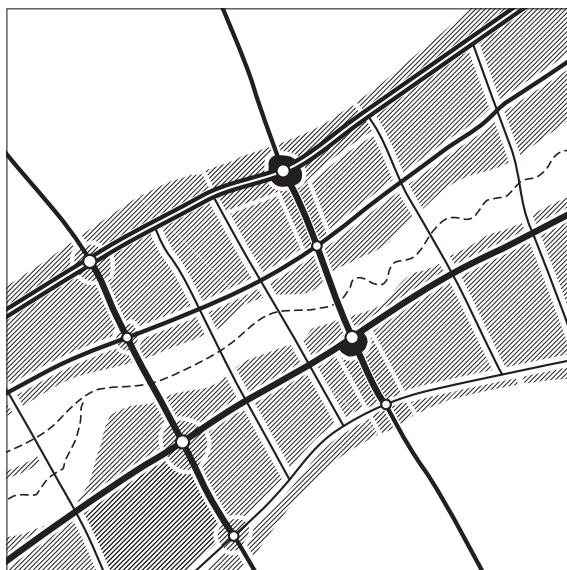
De weg heeft begin noch einde. Het lint kan steeds verdergezet worden. De accumulatie van percelen is potentieel eindeloos.

De tros is het complement van het lint. De tros resulteert niet uit de nevenschikking maar uit de verdichting van percelen.

Ladder Ster

LADDER

De ladder ontstaat door de natuurlijke verdichting van het lint.

De ster komt tot stand door de multiplicatie van trossen langs de invalswegen van de stedelijke kern.

De *ladder* ontstaat door de natuurlijke verdichting van het lint. De lineaire uitbreiding van het lint wordt immers begrensd door de loopafstand. Om die te verminderen, ging men het lint ont-dubbelen door op enige afstand van de weg een parallelweg aan te leggen. Tussen beide wegen moest men bovendien op regelmatige intervallen dwarsverbindingen creëren. De formatie van de ladder hangt in die zin samen met de creatie van gemeenschapsvoorzieningen, en met de noodzaak om die voor iedereen bereikbaar te maken.

Omdat een vestiging in de nabijheid van water voordeel bood, omspant de ladder dikwijls beide flanken van de vallei. Het initiële lint, met percelen die uitgeven op een beek of waterloop, wordt dan ont-dubbeld aan de overzijde van het dal. De ladder strekt zich uit op beide oevers, op voldoende afstand van de bedding om wateroverlast tegen te gaan. De tussenruimte — het overstromingsgebied van de beek — blijft meestal leeg. De dwarsverbindingen die het systeem als geheel doen functioneren, verzekeren de 'doorwaadbaarheid' van het drassige terrein.

In de ladderstructuur vormen de snijpunten van bomen en sporten de geprivilegieerde locaties voor de inplanting van gemeenschapsvoorzieningen en de vorming van gehuchten. Hoe meer het weefsel verdicht, hoe meer de voorzieningen 'renderen' en hoe krachtiger de knooppunten worden. Dat verschil in gewicht tussen de knopen weerspiegelt zich in het verplaatsingspatroon en creëert een hiërarchie binnen de ladderstructuur. Die stimuleert op haar beurt een nadere bundeling en werkt de versterking van bestaande kernen in de hand.

Doorheen de geschiedenis zijn ladderstructuren frequent gebruikt. In de dertiende eeuw komen zij voor in de *bastides*, gestichte nederzettingen die in Zuidwest-Frankrijk verrijzen als instrument van kolonisatie en verdediging. Stegen en brandgangen tussen de woningen zorgen ervoor dat de langgerekte bouwblokken doorwaadbaar worden, zodat de stadsplattegrond een haast